

NACIONALINIO SAUGUMO IR KRAŠTO GYNYBOS BENDROJI PROGRAMA

I SKYRIUS BENDROSIOS NUOSTATOS

1. Nacionalinio saugumo ir krašto gynybos bendroji programa (toliau – Programa) apibrėžia nacionalinio saugumo ir krašto gynybos dalyko paskirtį, tikslą ir uždavinius, dalyku ugdomas kompetencijas, pasiekimų sritis, dalyko mokymo(si) turinį, pasiekimų lygių požymius ir mokinių pasiekimų vertinimą.

2. Nacionalinio saugumo ir krašto gynybos dalyko paskirtis – įgyvendinant pamatinę Lietuvos nacionalinio saugumo visuotinės gynybos principą prisidėti prie Lietuvos nacionalinio saugumo stiprinimo, skatinti mokinius domėtis saugumo ir krašto gynybos temomis, ugdyti mokinių atsparumą kylančioms grėsmėms, patriotizmą, bei suteikti mokiniams praktinių žinių ir įgūdžių veikti ekstremalių situacijų, krizių ir karo atveju.

3. Programa parengta atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos Konstituciją, Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo pagrindų įstatymą, Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo strategiją, Lietuvos Respublikos piliečių rengimo pilietiniam pasipriešinimui strategiją ir kitus teisės aktus, nustatančius Lietuvos nacionalinio saugumo ir gynybos sistemos principus ir prioritetus.

4. Programoje išskirtos trys pasiekimų sritys: Pagrindines grėsmės Lietuvos nacionaliniam saugumui, Lietuvos nacionalinio saugumo ir gynybos sistema, praktinės žinios ir įgūdžiai, stiprinantys atsparumą ir gebėjimą veikti ekstremalių situacijų, krizių ir karo atveju.

5. Programa yra pasirenkamoji, skirta III–IV gimnazijos klasių mokiniams, jos apimtis – 70 valandų. Programa yra integruota ir papildo kitų dalykų bendrąsias programas, pavyzdžiui, pilietiškumo pagrindų, gyvenimo įgūdžių ir kitas. Mokymo(si) turinys pateikiamas metais.

II SKYRIUS TIKSLAS IR UŽDAVINIAI

6. Nacionalinio saugumo ir krašto gynybos dalyko tikslas – ugdyti atsparius, patriotiškus Lietuvos piliečius, suvokiančius savo indelį stiprinant šalies nacionalinį saugumą ir gynybą, bei galinčius efektyviai ir saugiai veikti ekstremalių situacijų, krizių ir karo atveju.

7. Vidurinio ugdymo uždaviniai. Siekdami tikslo mokiniai:

7.1. tyrinėja pagrindines grėsmes Lietuvos nacionaliniam saugumui;

7.2. analizuoja gamtinio, techninio, socialinio, ekologinio pobūdžio nelaimes, krizių ir karo eigą bei pasekmes;

7.3. susipažįsta su Lietuvos nacionalinio saugumo ir gynybos sistema. Lankosi Lietuvos nacionalinio saugumo ir gynybos sistemos institucijose;

7.4. įvertina narystės NATO ir ES svarbą užtikrinant Lietuvos nacionalinį saugumą;

7.5. diskutuoja kaip piliečiai gali prisidėti prie valstybės nacionalinio saugumo ir gynybos, samprotuoja apie asmeninį indelį;

7.6. įgyja praktinių žinių ir įgūdžių, stiprinančių piliečių atsparumą ir padedančių efektyviai veikti ekstremalių situacijų, krizių ir karo atveju;

7.7. ugdomi vertybines nuostatas, kurios skatintų tapatinimąsi su valstybe ir pasitikėjimą ja, pilietiškumą ir patriotizmą, bendruomeniškumą, savanorišką rengimąsi valstybės gynybai ir pasiryžimą ją ginti iškilus poreikiui.

III SKYRIUS KOMPETENCIJŲ UGDYMAS

8. Įgyvendinant Programą ugdomos šios kompetencijos: pažinimo, pilietiškumo, socialinė, emocinė ir sveikos gyvensenos, kūrybiškumo, skaitmeninė, komunikavimo, kultūrinė. Jos pateiktos pagal kompetencijos ugdymo intensyvumą.

9. Pažinimo kompetencija. Susipažindami su pagrindinėmis globaliomis ir regioninėmis grėsmėmis Lietuvos nacionaliniam saugumui, mokiniai plečia savo akiratį, mokosi atpažinti globalių ir regioninių procesų poveikį savo gyvenimui. Nagrinėdami Lietuvos nacionalinio saugumo ir gynybos sistemos elementus mokiniai pradeda geriau suprasti savo valstybės funkcionavimą, sąsajas tarp įvairių organizacijų, procedūrų, įgauna bazinių karybos, politikos mokslų ir kitų sričių žinių. Gavę informacijos apie įvairius prisidėjimo prie valstybės nacionalinio saugumo ir gynybos būdus, jie gali tinkamai įvertinti, kurie šių būdų jiems yra priimtinausi. Mokiniai ugdomi pasitikėjimą pagrindinėmis Lietuvos nacionalinį saugumą ir gynybą užtikrinančiomis institucijomis, o taip pat supranta šalies priklausymo euroatlantinio saugumo organizacijoms (NATO, ES) svarbą ir jų funkcijas. Mokiniai stiprina analitinius, darbo su įvairiais informacijos šaltiniais įgūdžius, skatinami domėtis įvykiais Lietuvoje ir pasaulyje. Mokiniai ugdomi praktinius įgūdžius, kuriuos galėtų taikyti pavojingose situacijose ir kasdieniame gyvenime.

10. Pilietiškumo kompetencija. Susipažindami su Lietuvos nacionalinio saugumo ir gynybos sistemos elementais (teisine baze, institucijomis ir jų veikla) mokiniai geriau supranta savo valstybę ir jos funkcionavimo ypatybes. Tai leidžia geriau suvokti, kaip valstybė kasdien rūpinasi jų saugumu. Žinios kaip piliečiai gali prisidėti prie valstybės nacionalinio saugumo ir gynybos, skatina mokinius asmeniškai dalyvauti valstybės saugumo užtikrinime renkantis tinkamiausius jiems būdus. Mokiniai skatinami aktyviai dalyvauti visuomenės gyvenime ir pilietinėse veiklose, puoselėti tokias vertybes, kaip pagarba demokratijai, bendruomeniškumas, patriotizmas, jausti atsakomybę už valstybės saugumą ir gynybą. Ugdomos mokinių vertybės, skatinančios pilietinę savimonę, savo šalies ir pasaulio kultūros bei istorijos pažinimą. Mokiniai skatinami jaustis neatsiejama savo valstybės dalimi.

11. Socialinė, emocinė ir sveikos gyvensenos kompetencija. Dalyko pamokose mokiniai mokosi dirbti komandoje, dalyvauti priimant sprendimus, teikti pagalbą sau ir aplinkiniams, būti tolerantiški, propaguoti sveiką gyvenseną, pasitikėjimą savo jėgomis ir komandos nariais. Mokiniai mokosi rūpintis savo, artimųjų ir kitų asmenų saugumu ir gerove: ugdo socialinį sąmoningumą, geba kurti teigiamus santykius su kitais, gerbti kitų nuomonę, stengiasi užkirsti kelią tarpusavio konfliktams. Mokosi būti atsakingi priimdami sprendimus ir vertindami jų pasekmes, taip prisidėti prie šeimos, mokyklos ir bendruomenės gerovės. Edukaciniai užsiėmimai valstybinėse institucijose mokiniams leidžia pažinti socialinę aplinką, suvokti savo teises ir atsakomybes. Pirmosios medicininės pagalbos įgūdžiai suteikia mokiniams gebėjimų pasirūpinti savo ir artimųjų sveikata ir gyvybe pavojingose situacijose. Mokiniai ugdomi kritinį mąstymą ir ieško efektyvių socialinių problemų sprendimo būdų, pasinaudodami įgytomis įvairių socialinių mokslų žiniomis.

12. Kūrybiškumo kompetencija. Mokiniai skatinami tyrinėti Lietuvos krašto gynybos sistemą, nacionalinio saugumo būklę ir jam gresiančius pavojus, pilietinio pasipriešinimo būdus ir kitas aktualias temas. Mokiniai ugdomi savo kūrybinį ir kritinį mąstymą įsitraukdami į kūrybinę veiklą, kurioje dalinasi savo patirtimi, generuoja idėjas, diskutuoja klasėje, siūlo visuomeninių problemų sprendimo būdus, kuria projektus ir kitus kūrybinius darbus, analizuoja informaciją ir vertina ją kritiškai. Įgytas žinias apie nacionalinį saugumą geba kūrybiškai sieti su šių dienų aktualijomis. Parengia ir pristato su nacionaliniu saugumu ir krašto gynyba susijusius darbus, sprendžia problemas, geba į jas pažvelgti iš skirtingų perspektyvų. Vertina savo ir kitų kuriamų darbų aktualumą, naudą visuomenės dabarčiai ir ateičiai.

13. Skaitmeninė kompetencija. Nacionalinio saugumo ir krašto gynybos pamokose mokiniai susipažįsta su kibernetinio saugumo grėsmėmis, ugdomi savo elgesio skaitmeninėje erdvėje gebėjimus, mokosi saugiai ir atsakingai dirbti su informacija. Užtikrina skaitmeninę saugą identifikuojami skaitmeninės erdvės grėsmes, saugiai naudodamiesi skaitmeninėmis

technologijomis, saugo savo ir kitų asmens duomenis ir privatumą. Suvokdami žiniasklaidos įtaką šalies nacionaliniam saugumui, mokosi atpažinti melagingas naujienas, kritiškai vertinti prieinamą informaciją ir su kitais dalintis tik patikima informacija. Ugdoma savarankiška asmenybė, gebanti kritiškai vertinti medijų informaciją ir kurti sumanią informacinę žinių visuomenę. Skatinamas dėmesys šalies ir pasaulio aktualijomis.

14. Komunikavimo kompetencija. Nacionalinio saugumo ir krašto gynybos pamokose mokomasi suprasti, kurti ir etišškai perduoti informaciją laikantis moralės, teisėtumo ir taisyklingos kalbos normų, tinkamai vartoti sąvokas, argumentuotai teikti savo pasiūlymus ir spręsti vykdant įvairias komandines užduotis efektyviai keičiantis informacija, o vėliau įvairiais būdais pristatant savo darbo rezultatus kitiems mokiniams ir mokytojui. Ugdymo proceso metu mokiniai argumentuotai reiškia savo nuomonę ir idėjas, kuria įvairius projektus, pristatymus, susijusius su nacionaliniu šalies saugumu, naudojami šiuolaikinėmis medijomis, atsakingai ir kritiškai renka informaciją, analizuoja šaltinius.

15. Kultūrinė kompetencija. Nacionalinio saugumo ir krašto gynybos programoje mokiniai susipažįsta su Lietuvos ir Vakarų bendruomenės saugumo kultūromis (saugumo kultūra yra papročių, vertybių, normų ir elgesio visuma saugumo srityje). Mokiniai skatinami prisidėti prie Lietuvos ir euroatlantinės erdvės saugumo vertybių puoselėjimo. Mokiniai, nagrinėdami įvairias nelaimes ir konfliktus, domėsis ir analizuos savo krašto ir kitų tautų istoriją bei kultūros reiškinius, ugdysis pagarbą krašto gynybos istorijai, tautos atminčiai, paveldui, taikiam demokratiniam tarpkultūriniam dialogui ir bendražmogiškoms vertybėms. Mokiniai skatinami geriau pažinti savo kultūrinę tapatybę, analizuoti ir vertinti įvairių sričių visuomenės veikėjų idėjas, iniciatyvas, jų reikšmę krašto saugumui ir gynybai. Mokiniai lavinasi gebėjimą kritiškai mąstyti analizuodami kultūros reiškinių panaudojimą propagandai ir atpažindami klaidinančios informacijos sklaidos grėsmes.

IV SKYRIUS PASIEKIMŲ SRITYS IR PASIEKIMAI

16. Programoje pasiekimų sritys žymimos raide (pavyzdžiui, A, B), o raide ir skaičiumi (pavyzdžiui, A1, A2) žymimas tos pasiekimų srities pasiekimas.

17. Pagrindinės grėsmės Lietuvos nacionaliniam saugumui (A). Mokiniai atpažįsta, domisi ir diskutuoja apie pagrindines grėsmes bei jų poveikį Lietuvos nacionaliniam saugumui. Šios pasiekimų srities mokinių pasiekimai:

17.1. klasifikuoja grėsmes Lietuvos nacionaliniam saugumui ir, nagrinėdami aktualijas, diskutuoja apie jų poveikį (A1);

17.2. pagal įvairius kriterijus skiria demokratinių ir autoritarinių valstybių užsienio ir nacionalinio saugumo politikų skirtumus. Analizuoja autoritarinių valstybių keliamas grėsmes (A2);

17.3. skiria karų rūšis, pateikia pavyzdžių. Įvertina karų ir kitų konfliktų pasekmes Lietuvai (A3);

17.4. pristato pagrindines galimas gamtinio, techninio, socialinio, ekologinio pobūdžio bei sveikatos nelaimes. Pasitelkdami Lietuvos ir kitų valstybių pavyzdžius gali įvertinti galimą jų poveikį (A4).

18. Lietuvos nacionalinio saugumo ir gynybos sistema (B). Mokiniai analizuoja svarbiausius Lietuvos nacionalinio saugumo sistemos formavimo principus, teisinį reguliavimą, pagrindines institucijas, jų funkcijas, euroatlantinę integraciją. Įvertina egzistuojančias dalyvavimo užtikrinant krašto gynybą ir saugumą formas. Šios pasiekimų srities mokinių pasiekimai:

18.1. įvardija pagrindinius Lietuvos nacionalinio saugumo ir gynybos sistemos formavimo principus, jos teisinį reguliavimą (B1);

18.2. apibūdina Krašto apsaugos sistemos sudėtines dalis, iliustruodami pavyzdžiais paaiškinti Lietuvos kariuomenės ir kitų institucijų vietą nacionalinio saugumo ir gynybos sistemoje. Paaiškina vidaus reikalų sistemos institucijų ir žvalgybos institucijų vietą užtikrinant Lietuvos nacionalinį saugumą. Pristato kovos su korupcija svarbą užtikrinant Lietuvos nacionalinį saugumą (B2);

18.3. analizuoja piliečių įsitraukimo galimybes ir būdus užtikrinant valstybės saugumą. Įsivertina ir pagrindžia, kurie būdai jiems yra tinkamiausi (B3);

18.4. pasitelkdami pavyzdžių argumentuoja euroatlantinės integracijos naudą Lietuvos nacionaliniam saugumui (B4).

19. Praktinės žinios ir įgūdžiai (C). Mokiniai lavina praktines žinias ir įgūdžius, stiprinančius atsparumą ir padedančius piliečiams apsaugoti save ir kitus ekstremalių situacijų, krizių ir karo atveju. Šios pasiekimų srities mokinių pasiekimai:

19.1. analizuoja savo ir artimųjų elgesį kibernetinėje erdvėje bei pristato šio elgesio koregavimo pavyzdžių (C1);

19.2. atpažįsta informacines grėsmes, diskutuoja pagrįsdamas argumentais apie jų ypatybes ir neutralizavimo būdus. Pristato informacijos šaltinių atrankos kriterijus, paaiškina kaip tikrinti jų patikimumą (C2);

19.3. paaiškina kaip atpažinti priešišku žvalgybos institucijų veiklos požymius, diskutuoja apie jų veiklos metodus ir apsisaugojimo nuo jų būdus. Paaiškina kaip išvengti nusikalstamų ir teroristinių organizacijų veiklos keliamų pavojų (C3);

19.4. pristato savo ir savo šeimos pasirengimo įvairioms krizinėms situacijoms planą (C4);

19.5. paaiškina kaip elgtis įvairių krizių (pavyzdžiui, ekstremalių situacijų, karo) atveju. Nusako ir argumentuoja konkrečius elgesio scenarijus (C4);

19.6. atlieka praktines užduotis, demonstruoja išgyvenimo įgūdžius (C5);

19.7. įvardina ir iliustruoja pavyzdžiais pilietinio pasipriešinimo formas. Diskutuoja apie savo galimybes dalyvauti pilietiniame pasipriešinime (C6).

V SKYRIUS MOKYMO(SI) TURINYS

20. Mokymo(si) turinys. III gimnazijos klasė.

20.1. Nacionalinis saugumas ir jo komponentai.

20.1.1. Nacionalinis saugumas ir jo komponentai. Nagrinėjamas nacionalinio saugumo apibrėžimas. Aptariama, kas yra valstybių nacionalinio saugumo politika ir kokias sritis ji apima. Įvertintos grėsmės Lietuvos nacionaliniam saugumui ir, nagrinėdami aktualijas medijose, diskutuojama apie jų poveikį Lietuvos nacionaliniam saugumui.

20.2. Globalios saugumo sistemos kaitos tendencijos ir pavojai Lietuvos nacionaliniam saugumui.

20.2.1. Pasaulio saugumas. Aptariama tarptautinės saugumo architektūros istorinė raida ir dabarties pokyčiai: Šaltasis karas, Vakarų dominavimas, naujųjų galių iškilimas ir su tuo susiję iššūkiai.

20.2.2. Globalizacijos poveikis pasaulio saugumui. Analizuojamas globalizacijos poveikis pasaulio saugumui, klimato kaitos poveikis saugumui, demografijos ir migracijos iššūkiai, resursų trūkumas, masinio naikinimo ginklų plėtra, terorizmas (terorizmo reiškinio istorinė raida; terorizmo rūšys, teroristų tikslai ir veikimo būdai) ir organizuoto nusikalstamumo reiškinys.

20.3. Autoritarinių valstybių keliamos grėsmės.

20.3.1. Demokratinių ir autokratinių valstybių užsienio ir gynybos politika. Aptariami pagrindiniai demokratinių ir autokratinių valstybių užsienio ir gynybos politikos skirtumai.

20.3.2. Rusijos politika. Diskutuojama, kaip istorines Rusijos ištakos (Rusijos imperija, SSRS) veikia šiuolaikinės Rusijos užsienio ir nacionalinio saugumo politiką. Nagrinėjamas autoritarizmo stiprėjimas ir militarizacija Rusijoje, analizuojami agresyvios Rusijos politikos pavyzdžiai („užšaldytų konfliktų“ kūrimas, karai prieš Gruziją ir Ukrainą). Analizuojamas Rusijos veikimas Baltijos jūros regione.

20.3.3. Baltarusijos politika. Analizuojami Baltarusijos užsienio ir saugumo politikos prioritetai, Rusijos ir Baltarusijos politinė ir karinė integracija bei jos poveikis Lietuvos nacionaliniam saugumui.

20.3.4. Kinijos ekonominė, politinė, karinė ir technologinė ekspansija. Aptariama Kinijos

ekonominė, politinė, karinė ir technologinė ekspansija, jos poveikis tarptautiniam saugumui. Nagrinėjamas Kinijos veikimas Baltijos jūros regione, jos poveikis Lietuvos nacionaliniam saugumui.

20.4. Karai ir kiti konfliktai.

20.4.1. Karų rūšys. Aptariamos karų rūšis (konvenciniai karai ir jų istorinė raida; etniniai konfliktai ir genocidas; netiesioginiai (proxy) karai). Vertinama technologijų įtaką karybai.

20.4.2. Hibridinis karas. Analizuojama hibridinio karo sąvoka ir pavyzdžiai. Nagrinėjami atviri informacijos šaltiniai, identifikuojami hibridinio karo elementai.

20.5. Ekstremalios situacijos ir krizės.

20.5.1. Gamtinio pobūdžio situacijos. Aptariamos ir vertinamos gamtinio (potvyniai, uraganai, sausras, ekstremalūs snygiai ir kt.) pobūdžio situacijos ir jų poveikis piliečių saugumui.

20.5.2. Techninės situacijos. Analizuojamos techninės (cheminiai incidentai, radiaciniai incidentai, avarijos branduolinėse elektrinėse, didelio masto gaisrai, automobilių, geležinkelių ir aviakatastrofos) situacijos ir jų poveikis piliečių saugumui.

20.5.3. Socialinio pobūdžio situacijos. Aptariamos socialinio pobūdžio (epidemijos, pandemijos, socialiniai neramumai ir kt.) situacijos ir jų poveikis saugumui.

20.6. Grėsmių ir pavojų vertinimas.

20.6.1. Medijų poveikis. Nagrinėjant aktualijas medijose, įvertinamos grėsmės Lietuvos nacionaliniam saugumui, diskutuojama apie jų poveikį Lietuvos nacionaliniam saugumui.

20.7. Pasirengimo ekstremalioms situacijoms, krizėms ir karui praktinės žinios ir įgūdžiai.

20.7.1. Maisto ir kitų atsargų kaupimas. Aptariami maisto ir kitų atsargų kaupimo principai. Mokoma(si) parengti išvykimo krepšio sudėties sąrašą, paaiškinama jo sudėtis. Mokoma(si) parengti ir pristatyti šeimos evakuacijos planą.

20.7.2. Saugus judėjimas ir evakavimas. Nagrinėjami saugaus judėjimo ir evakavimo principai. Aiškinamasi evakavimo maršrutų pasirinkimas, susitikimo vietų nustatymas, orientavimosi vietovėje pagrindai. Nagrinėjami darbo su žemėlapiu, kompasu, atstumo nustatymo, pagrindinių orientyrų identifikavimo principai. Analizuojamos saugaus judėjimo keliais, urbanizuotose ir gamtinėse vietovėse ypatybės. Mokoma(si) šiuos įgūdžius taikyti praktinio evakavimo simuliacijos sąlygomis, t. y., suplanuoti evakavimo maršrutą, o vėliau judėti juo miesto ir (ar) gamtinėje aplinkoje. Demonstruojami individualios maskuotės ir maskavimosi vietovėje pagrindai.

20.7.3. Apsauga nuo gamtinių, cheminių, biologinių, radiologinių ir branduolinių pavojų. Atliekamos praktinės užduotys imituojant apsaugą nuo gamtinių, cheminių, biologinių, radiologinių ir branduolinių pavojų.

20.7.4. Veiksmų planas branduolinės elektrinės avarijos atveju. Mokoma(si) parengti savo ir artimųjų veiksmų planą galimos Astravo branduolinės elektrinės avarijos atveju.

20.7.5. Gyventojų perspėjimo ir informavimo signalai. Mokoma(si) atpažinti gyventojų perspėjimo ir informavimo signalus, tinkamai reaguoti į perspėjimo signalus, rasti informaciją neveikiant ryšiui. Aptariama, kur slėptis iškilus grėsmei. Mokoma(si) skirti priedangas, kolektyvinės apsaugos slėptuves ir slėptuves. Apibūdinamos kitos galimos laikinos saugios vietos. Aptariamas elgesį bombardavimo atveju.

20.7.6. Išgyvenimo miesto ir gamtinėse vietovėse principai. Nagrinėjami išgyvenimo miesto ir gamtinėse vietovėse principai. Mokoma(si) pristatyti efektyvius savitarpio pagalbos būdus. Diskutuojant, mokoma(si) parengia atmintinę, kaip išgyventi be elektros, vandens ir šilumos tiekimo, apsirūpinti maistu ir vandeniu, palaikyti asmeninę higieną. Atliekant praktines užduotys, mokoma(si), kaip krizinėse situacijose išgauti ugnį, įrengti laikiną nakvynės vietą, apsisaugoti nuo kritulių, saulės ir pavojingų gyvūnų.

20.7.7. Bendravimo principai su draugiškais ir nedraugiškais asmenimis. Demonstruojami sąveikos principai bendraujant su draugiškais ir nedraugiškais asmenimis.

20.7.8. Sužeidimo ir kitų sveikatos sutrikimų pavojingumo nustatymo principai. Apibūdinami sužeidimo ir kitų sveikatos sutrikimų pavojingumo nustatymo principai, elgesys su šoko būsenos nukentėjusiu. Demonstruojami pradinio gaivinimo įgūdžiai. Aptariami pagalbos esant įvairaus pobūdžio žaizdoms principai. Demonstruojami įgūdžiai stabdyti kraujavimą (turniketai ir kitos

priemonės), atlikti dirbtinį kvėpavimą. Demonstruojama, kaip suteikti pirmąją medicininę pagalbą nušalimo, nudegimo ar cheminio pažeidimo, apsinuodijimo atvejais, taip pat kaulo lūžių atveju. Simuliuojamas nukentėjusiųjų transportavimas.

21. Mokymo(si) turinys. IV gimnazijos klasė.

21.1. Lietuvos nacionalinio saugumo ir gynybos sistema.

21.1.1. Lietuvos nacionalinio saugumo principus reglamentuojantys dokumentai. Apibūdinami pagrindiniai Lietuvos nacionalinio saugumo principais reglamentuojantys dokumentai: Lietuvos Konstitucija, Nacionalinio saugumo pagrindų įstatymas, Nacionalinio saugumo strategija, Lietuvos Respublikos piliečių rengimo pilietiniam pasipriešinimui strategija ir kiti teisės aktai.

21.1.2. Visuotinės gynybos sistema. Nagrinėjama visuotinės gynybos sistema. Apibūdinama pagrindinių Lietuvos valstybės institucijų vieta ir funkcijos nacionalinio saugumo ir gynybos sistemoje: Lietuvos Respublikos Prezidentas, Lietuvos Respublikos Seimas, Lietuvos Respublikos Vyriausybė ir atskiros ministerijos bei pavaldžios institucijos.

21.1.3. Nacionalinio saugumo teisiniai režimai. Aptariami nacionalinio saugumo teisiniai režimai: ekstremalioji situacija, nepaprastoji padėtis, mobilizacija, karo padėtis.

21.1.4. Lietuvos Kariuomenės funkcijos taikos ir karo metu. Aptariamos Lietuvos Kariuomenės funkcijos taikos ir karo metu. Lankydami kariniuose daliniuose susipažinama su Lietuvos kariuomenės struktūra (Sausumos pajėgos, Karinės jūrų pajėgos, Karinės oro pajėgos, Specialiųjų operacijų pajėgos ir kiti vienetai), jų ypatybėmis ir naudojama ginkluote bei technika. Argumentuotai diskutuojama apie kariuomenės ir visuomenės santykių demokratinėje valstybėje.

21.1.5. Piliečių įsitraukimas į valstybės saugumo užtikrinimą. Analizuojama piliečių įsitraukimo galimybės ir būdai užtikrinant valstybės saugumą: Nuolatinė privalomoji karo tarnyba, Jaunesniųjų karininkų vadų mokymai, profesionali karo tarnyba, tarnyba Krašto apsaugos savanorių pajėgose (KASP), dalyvavimas Lietuvos Šaulių Sąjungos (LŠS) veikloje, studijos Generolo J. Žemaičio Lietuvos karo akademijoje (LKA). Įsivertinama, kurie būdai jiems yra tinkamiausi. Diskutuojama apie visuotinį šaukimą. Įvertinami alternatyvios karo tarnybos privalumai ir trūkumai. Įsivertinama, kurie prisidėjimo prie valstybės gynybos būdai jiems yra tinkamiausi.

21.1.6. Teisėsaugos institucijų vieta užtikrinant Lietuvos nacionalinį saugumą ir gynybą. Nagrinėjama teisėsaugos institucijų vieta užtikrinant Lietuvos nacionalinį saugumą ir gynybą (Policija, Valstybės sienos apsaugos tarnyba, Viešojo saugumo tarnyba ir kitos institucijos). Nagrinėjamos Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo tarnybos funkcijos. Esant galimybei, lankomasi šiose institucijose arba į mokyklas atvyksta jų atstovai.

21.1.7. Specialiųjų tyrimų tarnybos funkcijos kovoje su korupcija. Nagrinėjamos Specialiųjų tyrimų tarnybos funkcijos kovoje su korupcija. Pasitelkiant pavyzdžių argumentuotai diskutuojama apie kovos su korupcija svarbą užtikrinant valstybės nacionalinį saugumą.

21.1.8. Žvalgybos institucijų funkcijos ir jų vieta užtikrinant Lietuvos nacionalinį saugumą. Analizuojamos žvalgybos institucijų funkcijos ir jų vieta užtikrinant Lietuvos nacionalinį saugumą. Mokoma(si) skirti žvalgybą ir kontržvalgybą. Aptariami pagrindiniai žvalgybos institucijų naudojami metodai.

21.1.9. Euroatlantinės integracijos svarba Lietuvos nacionaliniam saugumui. Analizuojama euroatlantinės integracijos svarba Lietuvos nacionaliniam saugumui. Nagrinėjami Šiaurės Atlanto Sutarties organizacijos veikimo principai ir Lietuvos vieta joje. Aptariama Šiaurės Atlanto sutarties svarba ir jos pagrindiniai straipsniai. Dalyvaujama diskusijoje–simuliacijoje apie NATO sprendimų priėmimo procesą. Esant galimybei lanko arba kviečia į mokyklą NATO partnerių pajėgų atstovus Lietuvoje (NATO priešakinių pajėgų batalionas, Oro policijos misija, Rotacinės amerikiečių pajėgos). Apibūdinama Europos Sąjungos bendroji saugumo ir gynybos politika.

21.2. Praktiniai įgūdžiai ir žinios reikalingos stiprinant pilietinį atsparumą ir pasirengimą ekstremalioms situacijoms, krizės ir karo atvejais.

21.2.1. Kibernetinio saugumo gebėjimai. Ugdomi kibernetinio saugumo gebėjimai. Nagrinėjami saugaus elgesio kibernetinėje erdvėje principai. Aptariama, kas yra informacinė higiena, kompiuterių virusai ir kitokia kenkėjiška programinė įranga. Aptariami įsilaužėlių veikimo principai

ir metodai. Analizuojamas savo ir artimųjų elgesį kibernetinėje erdvėje bei mokoma(si) pristatyti šio elgesio koregavimo būdus.

21.2.2. Informacinis saugumas. Apibūdinama, kas yra informacinis saugumas. Nagrinėjamos dezinformacijos, informacinio karo, „giliųjų padirbinių“ ir kitos sąvokos. Praktinių užsiėmimų metu nagrinėjant viešąją erdvę, mokoma(si) atpažinti informacines atakas prieš Lietuvą ir identifikuoti galimus jų pagrindinius tikslus ir vartojamus naratyvus. Nagrinėjami patikimų ir nepatikimų informacijos šaltinių identifikavimo principai, mokoma(si) atpažinti informacines manipuliacijas. Mokoma(si) parengia pranešimą dalyko tema, paaiškinant šaltinių pasirinkimo, atmetimo ir vertinimo kriterijus.

21.2.3. Užsienio žvalgybų veiklos keliami pavojai. Remiantis faktais argumentai diskutuojama apie apsisaugojimą nuo užsienio žvalgybų veiklos keliamų pavojų. Paaiškinama, kaip atpažinti verbavimo, ardomąją ir kitas pavojingas veiklas. Paaiškinama, kokie yra apsisaugojimo nuo jų būdai, kaip saugiai elgtis su asmenine ir kita informacija. Nagrinėjama, kaip atpažinti nusikalstamų, radikalių, teroristinių ir kitų pavojingų organizacijų veikimą.

21.2.4. Pilietinio pasipriešinimo pagrindai. Susipažįstama su pilietinio pasipriešinimo pagrindais. Aptariamos kolaboravimo ir nekolaboravimo sąvokos. Įvardijami pagrindiniai pilietinio pasipriešinimo būdai. Remiantis šiuolaikiniais ir istoriniais pavyzdžiais aptariami sėkmingo ir nesėkmingo pilietinio pasipriešinimo atvejai. Analizuojami šių atvejų privalumai ir trūkumai.

VI SKYRIUS MOKINIŲ PASIEKIMŲ VERTINIMAS

22. Vertinimas yra nuolatinis mokinio pasiekimų, daromos pažangos ir kitos mokymo(si) patirties stebėjimo ir apibendrinimo procesas. Vertinant mokymo(si) rezultatus, svarbu nustatyti aiškius vertinimo kriterijus, atitinkančius dalyko bendrojoje programoje išvardytus pasiekimus. Remiantis vertinimo duomenimis numatoma tolesnė mokymo(si) eiga, skatinant mokinio motyvaciją ir pažangą. Vertinama tai, ko mokiniai buvo mokomi. Pateikiant užduotis mokiniams, turėtų būti paaiškinama, ką reikia atlikti, kaip bus vertinamas darbas, ką reiškia užduotį atlikti gerai ir kokie yra vertinimo kriterijai. Vertinimas turi būti suvokiamas kaip būdas padėti mokiniui sėkmingai mokytis, tobulėti ir bręsti kaip asmenybei. Mokiniai mokomi reflektuoti ir vertinti mokymąsi, savo pasiekimus, geranoriškai ir reikliai vertinti kitų darbus. Pateikiant vertinimą pabrėžiamos ne klaidos ar nesėkmės, o tai, kokią pažangą padarė mokinys.

23. Mokinių pasiekimai ir pažanga vertinami taikant formuojamąjį ir apibendrinamąjį vertinimą. Rekomenduojama taikyti diagnostinį vertinimą pusmečio (trimestro) pradžioje ir pabaigoje, siekiant padėti mokiniui įvertinti padarytą pažangą pusmečio (trimestro) eigoje. Pateikiami keturių lygių pasiekimų aprašai padės į(si)vertinti mokymo(si) pasiekimus ir daromą pažangą, baigus tam tikrą etapą, pamokų ciklą. Vertinant mokinių pasiekimus, derėtų atsižvelgti į klasės sudėtį įvairiais aspektais (socialiniu, etniniu, religiniu ir kt.), mokinių ugdymosi poreikių ir pomėgių įvairovę, individualius gebėjimus, galimybes ir patirtį.

24. Vidurinio ugdymo programoje mokymo(si) pasiekimus rekomenduojama vertinti įskaita (mokymo įstaiga gali apsispręsti kitaip, t. y., vertinti pažymiais), daugiau dėmesio skiriant savarankiško darbo, aktyvaus dalyvavimo klasėje, praktinėje veikloje vertinimui ir mokymo(si) pažangos įsivertinimui, skatinant mokinių saviugdą, savarankiškumą ir motyvaciją veikti, stiprinant jų savimoneę ir savivertę. Apibendrinamasis vertinimas atliekamas ugdymo laikotarpio (pusmečių ar trimestrų), ugdymo programos, ciklo, temos pabaigoje. Mokinių pasiekimai apibendrinami vertinant mokinio per nustatytą ugdymo laikotarpį padarytą pažangą, orientuojantis į Programoje aprašytus mokinių pasiekimų lygių požymius.

25. Mokinių pasiekimai aprašyti išskiriant keturis pasiekimų lygius: slenkstinį (1), patenkinamą (2), pagrindinį (3), aukštesnįjį (4). Pasiekimų lygių aprašai padeda mokiniui į(si)vertinti mokymo(si) pasiekimus ir daromą pažangą, siekti aukštesnių pasiekimų.

26. Išskiriant pasiekimų lygių požymius naudojamos šie mokinių gebėjimų augimą rodantys kriterijai:

26.1. savarankiškumo:

26.1.1. padedamas – atlieka užduotį dalyvaujant ar procesui moderuojant mokytojui;

26.1.2. konsultuodamasis – atlieka užduotį tikslingai klausdamas ar prašydamas patarimų;

26.1.3. savarankiškai – užduotį atlieka be pagalbos, susidūręs su kliūtimis, randa būdų jas įveikti.

26.2. konteksto:

26.2.1. artima aplinka – mokiniui pažįstama, kasdienė aplinka (pavyzdžiui, mokyklos, namų);

26.2.2. įprastas kontekstas – jau nagrinėtos reiškinių, proceso sąlygos, aplinkybės;

26.2.3. naujas, neįprastas kontekstas – dar nenagrinėtos reiškinių, proceso sąlygos, aplinkybės, reikalaujančios naujų sprendimų.

27. Viduriniame ugdyme, kai mokinių pasiekimai vertinami pažymiais, jie siejami su pasiekimų lygiais: slenkstinis (1) lygis – 4, patenkinamas (2) lygis – 5–6, pagrindinis (3) lygis – 7–8, aukštesnysis (4) lygis – 9–10.

28. III ar (ir) IV gimnazijos klasėje mokiniai gali pasirinkti rengti brandos darbą.

VII SKYRIUS
MOKINIŲ PASIEKIMŲ LYGIŲ POŽYMAI PAGAL PASIEKIMŲ SRITIS

29. Lentelėje pateikiami keturių lygių pasiekimų aprašai: slenkstinis, patenkinamas, pagrindinis, aukštesnysis. Pasiekimų lygių požymių lentelėje raidės ir skaičių junginiu (pavyzdžiui, A1.3) žymima pasiekimų sritis (A), pirmas skaičius nurodo pasiekimą (1), o antras skaičius (3) – pasiekimų lygį.

30. Pasiekimų lygių požymiai. III–IV gimnazijos klasės:

Slenkstinis (1)	Patenkinamas (2)	Pagrindinis (3)	Aukštesnysis (4)
1. Pagrindinės grėsmes Lietuvos nacionaliniam saugumui (A)			
Išvardina pagrindines grėsmės Lietuvos nacionaliniam saugumui (A1.1).	Apibūdina pagrindines globalias saugumo grėsmes (A1.2).	Pagal nurodytus kriterijus klasifikuoja grėsmes ir, nagrinėdami aktualijas medijose, diskutuoja apie jų poveikį Lietuvos nacionaliniam saugumui (A1.3).	Analizuoja globalios saugumo sistemos pokyčius. Diskutuoja apie Šaltojo karo ir dabartinės saugumo sistemos skirtumus. Domisi ir argumentuotai diskutuoja apie grėsmes iššūkius globaliam ir Lietuvos nacionaliniam saugumui (A1.4).
Padedamas mokytojo nusako kuo skiriasi demokratinių ir autoritarinių valstybių užsienio ir nacionalinio saugumo politika (A2.1).	Paaiškina autoritarinių valstybių užsienio ir saugumo politikos poveikį Lietuvos nacionaliniam saugumui (A2.2).	Pagal įvairius kriterijus nurodo demokratinių ir autoritarinių valstybių užsienio ir nacionalinio saugumo politikų skirtumus. Paaiškina autoritarinių valstybių keliamas grėsmes (A2.3).	Apibūdina Rusijos, Baltarusijos ir Kinijos veiksmus Baltijos jūros regione. Diskutuoja apie galimus efektyvius jų neutralizavimo būdus (A2.4).
Padedamas atsako į klausimus apie karų ir konfliktų pasekmes (A3.1).	Atpažįsta karų rūšis, pateikia pavyzdžių (A3.2).	Apibūdina karų rūšis, pateikia pavyzdžių. Įvertina karų ir kitų konfliktų pasekmes Lietuvos valstybei (A3.3).	Domisi ir diskutuoja apie hibridinio karo reiškinių. Pateikia pastarojo meto hibridinių karų pavyzdžių (A3.4).
Pateikia branduolinės avarijos, gamtinių, techninių, socialinių pavojų pavyzdžių (A4.1).	Paaiškina ekstremalių nelaimingų atsitikimų sukeltus pavojus gamtai ir žmogaus sveikatai, įvardija apsaugojimo ir pagalbos būdus (A4.2).	Pristato pagrindinius branduolinius, gamtinius, techninius ir socialinius pavojus, remdamasis Lietuvos ir kitų valstybių pavyzdžiais; įvertina galimą	Apibūdina globalizacijos poveikį pasaulio saugumui ir klimato kaitos saugumo implikacijas dėl žmonių populiacijos augimo, natūralios gamtos plotų mažinimo, gamtinių

Slenkstinis (1)	Patenkinamas (2)	Pagrindinis (3)	Aukštesnysis (4)
		jų poveikį ir žalą gamtai ir žmogaus sveikatai (A4.3).	resursų intensyvaus naudojimo ir su šiais veiksniais susijusio globalinio atšilimo (A4.4).
2. Lietuvos nacionalinio saugumo ir gynybos sistema (B)			
Padedamas įvardija pagrindinius Lietuvos nacionalinio saugumo ir gynybos sistemos elementus (B1.1).	Paaškina nacionalinio saugumo esmę, bendrais bruožais nusako nacionalinio saugumo ir gynybos sistemos elementus (B1.2).	Įvardija pagrindinius Lietuvos nacionalinio saugumo ir gynybos sistemos elementus: objektai, atsakingos institucijos, užtikrinimo būdai, teisinis reguliavimas, krašto gynybos principai, pasipriešinimo rūšys (B1.3).	Nurodo svarbiausius Lietuvos nacionalinio saugumo sistemos pagrindus, teisinį reguliavimą, pagrindinių institucijų atsakomybes, euroatlantinės integracijos svarbą, užtikrinant krašto gynybą ir saugumą (B1.4).
Padedamas paaškina Lietuvos kariuomenės ir kitų atsakingų institucijų funkcijas užtikrinant nacionalinį saugumą ir gynybą (B2.1).	Pristato pagrindines Lietuvos kariuomenės, vidaus reikalų sistemos ir žvalgybos institucijų funkcijas (B2.2).	Apibūdina krašto apsaugos sistemos sudėtinės dalis ir paaškina Lietuvos kariuomenės ir kitų atsakingų institucijų funkcijas nacionalinio saugumo ir gynybos sistemoje. Paaškina vidaus reikalų sistemos ir žvalgybos institucijų funkcijas užtikrinant Lietuvos nacionalinį saugumą. Įvertina kovos su korupcija svarbą užtikrinant Lietuvos nacionalinį saugumą (B2.3).	Paaškina, kuo skiriasi Lietuvos kariuomenės funkcijos taikos ir karo metu. Nurodo vidaus reikalų sistemos ir žvalgybos institucijų vietą Lietuvos nacionalinio saugumo sistemoje (B2.4).
Padedamas apibūdina būdus, kurias piliečiai prisideda užtikrinant nacionalinį saugumą (B3.1).	Skiria ir apibūdina būdus, kuriais nacionalinį saugumą užtikrina valstybės institucijos ir piliečiai (B3.2).	Apibūdina piliečių įsitraukimo galimybes ir būdus užtikrinant nacionalinį saugumą, pasirengimo visuotiniam pasipriešinimui ypatumus, piliečių draugijų plėtojimą, savanorišką veiklą, stipriausias Lietuvos nevyriausybinės	Apibūdina skirtingas piliečių įsitraukimo į krašto gynybą strategijas išskirdamas jų privalumus ir trūkumus (B.3.4).

Slenkstinis (1)	Patenkinamas (2)	Pagrindinis (3)	Aukštesnysis (4)
		organizacijas. Paaškina, kurie būdai mokiniams yra tinkamiausi (B3.3).	
Padedamas paaškina, narystės ES ir NATO naudą Lietuvai (B4.1).	Įvardija pagrindinius Šiaurės Atlanto sutarties straipsnius ir gali paaškinti jų prasmę (B4.2).	Pasitelkdamas pavyzdžius argumentuotai diskutuoja apie euroatlantinės integracijos naudą Lietuvos nacionaliniam saugumui (B4.3).	Diskutuoja apie buvusių Sovietų Sąjungos valstybių esančių ir nesančių NATO bei ES narėmis saugumo situacijos skirtumus. Nurodo atvejus, dėl kurių Lietuva gali inicijuoti skirtingų Šiaurės Atlanto sutarties straipsnių aktyvavimą (B4.4).
3. Praktinės žinios ir įgūdžiai (C)			
Padedamas apibūdina kibernetinių grėsmių žalą (C1.1).	Išvardija dažniausiai pasitaikančias elgesio kibernetinėje erdvėje klaidas (C1.2).	Analizuoja savo ir artimųjų elgesį kibernetinėje erdvėje bei pristato šio elgesio tobulinimo pavyzdžius (C1.3).	Nurodo žymius pastarojo meto kibernetinius incidentus: įsilaužėlių tikslus, naudotus metodus, sukeltą žalą. Diskutuoja kaip piliečiai, verslas ir valstybės institucijos gali padidinti savo kibernetinį saugumą (C1.4).
Paaškina kokias grėsmes valstybės nacionaliniam saugumui kelia informacinės atakos (C2.1).	Apibūdina informacijos šaltinių naudojimo principus; moka ieškoti ir pasirinkti tinkamus informacijos šaltinius, išvardina informacinių grėsmių atpažinimo principus (C2.2).	Atpažįsta informacines grėsmes, diskutuoja apie jų ypatybes ir neutralizavimo būdus. Pristato įvairių informacijos šaltinių atrankos kriterijus, paaškina kaip tikrinti jų patikimumą (C2.3).	Parengia pranešimą dalyko tema, paaškina šaltinių pasirinkimo, atmetimo ir vertinimo kriterijus (C2.4).
Padedamas paaškina, kokia informacija gali dominti užsienio žvalgybas (C3.1).	Bendrais bruožais nupasakoja užsienio žvalgybos institucijų interesus Lietuvoje (C3.2).	Paaškina, kaip atpažinti priešišku žvalgybos institucijų veiklos požymius, diskutuoja apie jų veiklos metodus ir apsaugojimo nuo jų būdus. Paaškina, kaip išvengti nusikalstamų ir teroristinių	Nurodo žinomus šnipinėjimo atvejus Lietuvoje ir užsienyje. Diskutuoja, kaip elgtis, kad būtų kuo mažiau pažeidžiamas užsienio žvalgybos institucijų, teroristinių organizacijų ir organizuoto nusikalstamumo grupių (C3.4).

Slenkstinis (1)	Patenkinamas (2)	Pagrindinis (3)	Aukštesnysis (4)
		organizacijų veiklos keliamų pavojų (C3.3).	
Padedamas atsako į klausimus apie pasirengimą ekstremalioms situacijoms, įskaitant karo padėtį (C4.1).	Paaiškina, kokios yra Lietuvos gyventojų teisės ir pareigos gresiant ar susidarius ekstremalioms situacijoms (C4.2).	Išsamiai paaiškina, kaip elgtis įvairiose ekstremaliuose situacijose, įskaitant karo padėtį; diskutuoja apie konkrečius veiksmų scenarijus esant skirtingoms ekstremalioms situacijoms (C4.3).	Atpažįsta ekstremalių situacijų pobūdį, galimą pavojų ir įvardija atitinkamą veiksmų planą: civilinė sauga taikos ir karo metu, pokyčiai valstybėje mobilizacijos ir karo metu, piliečių vaidmuo ginant šalį. Nurodo praktinius patarimus, kaip elgtis gyventojams branduolinės avarijos, karo, gamtinių, techninių, socialinių nelaimių atveju (C4.4).
Padedamas demonstruoja pagrindinius išgyvenimo įgūdžius pagal pateiktas situacijas (C5.1).	Tinkamai reaguoja į įvairias netikėtas situacijas, įkuria ilgalaikę stovyklavietę miške ir joje demonstruoja išgyvenimo įgūdžius (C5.2).	Vykdo praktines užduotis, demonstruoja išgyvenimo įgūdžius (C5.3).	Vertina kitų mokinių demonstruojamus išgyvenimo įgūdžius. Teikia rekomendacijas dėl jų tobulinimo (C5.4).
Įvardija, kas yra pilietinis pasipriešinimas (C6.1).	Skiria ginkluotą ir neginkluotą pasipriešinimą. Įvertina pilietinio pasipriešinimo svarbą atgaunant Lietuvos nepriklausomybę (C6.2).	Įvardija ir iliustruoja pavyzdžiais pilietinio pasipriešinimo formas. Diskutuoja apie savo galimybes dalyvauti pilietiniame pasipriešinime (C6.3).	Diskutuoja apie pilietinio pasipriešinimo privalumus ir trūkumus. Savarankiškai apibūdina pilietinio pasipriešinimo ypatybes pasirinktame pastarojo meto konflikte (pavyzdžiui, Ukrainoje) (C6.4).